

شناسایی ابعاد و مولفه های رهبری در مدرسه مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی

فرانک موسوی*

چکیده

این پژوهش با اتکا به چارچوب نظری اقیانوس آبی، به بررسی ابعاد و مولفه های رهبری مؤثر در مدارس ابتدایی شهر کرمانشاه پرداخته است. تئوری اقیانوس آبی، با تمرکز بر خلق ارزش های جدید و ایجاد تقاضای بی همتا، چارچوبی مناسب برای بررسی رهبری نوآورانه در مدارس ارائه می دهد. روش شناسی این پژوهش، ترکیبی (کیفی-کمی) و از نوع آمیخته اکتشافی بوده است. در فاز کیفی، از روش تحلیل داده بنیاد با رویکرد استراوس و کوربین و تکنیک های مصاحبه نیمه ساختاریافته با مدیر و معلم و بررسی اسناد و مدارک مرتبط، برای شناسایی ابعاد رهبری استفاده شد. نمونه گیری به صورت هدفمند و تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. داده ها با استفاده از نرم افزار MAXQDA تحلیل و کدگذاری (باز، محوری و انتخابی) انجام شد. در فاز کمی پرسشنامه محقق ساخته (با روایی و پایایی تأیید شده) با طیف لیکرت پنج گزینه ای، بین معلمان به روش نمونه گیری تصادفی ساده توزیع گردید. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه توسط متخصصان تأیید شد و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه و تأیید گردید. تحلیل داده های کمی با استفاده از نرم افزار SPSS و آزمون های آمار توصیفی و استنباطی (شامل تحلیل واریانس و رگرسیون) انجام شد. پنج بعد کلیدی رهبری شناسایی شدند: نوآوری (شامل خلاقیت و تفکر انتقادی)، مشارکت (با تأکید بر هم افزایی و همکاری)، ارزش آفرینی (ایجاد ارزش افزوده برای دانش آموزان و جامعه)، رهبری تحول گرا (با تأکید بر الهام بخشی و توانمندسازی) و به کارگیری فناوری (استفاده اثربخش از ابزارهای دیجیتال). نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که ابعاد رهبری، نتایج آموزشی را تبیین می کنند. تحلیل عوامل تسهیل کننده و موانع نشان داد که حمایت مدیریتی و فرهنگ سازمانی مثبت به عنوان تسهیل کننده، و مقاومت در برابر تغییر و کمبود منابع مالی به عنوان موانع اصلی، در پیاده سازی مدل رهبری مبتنی بر اقیانوس آبی، ایفای نقش می کنند. یافته های این پژوهش می تواند مبنای ارزشمندی برای توسعه مدل های رهبری نوآورانه در مدارس و طراحی برنامه های آموزشی ویژه برای توانمندسازی رهبران مدارس باشد. نتایج تحلیل همبستگی نشان دهنده رابطه مثبت و معنادار بین ابعاد رهبری مبتنی بر استراتژی اقیانوس آبی و نتایج آموزشی است، به طوری که رهبری تحول گرا و مشارکت بالاترین همبستگی را با نتایج آموزشی دارا بودند. این یافته ها می تواند مبنایی برای توسعه رهبری مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی در مدارس قرار گیرد و بر اهمیت توجه به ابعاد مختلف رهبری در فرآیند نوآوری و بهبود آموزشی تأکید نماید. همچنین، پیشنهاد می شود که برنامه های آموزشی برای توسعه مهارت های رهبری مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی با تمرکز بر تسهیل کننده ها و موانع طراحی گردد.

کلید واژه ها: رهبری آموزشی، نوآوری، رهبری تحول گرا، مشارکت، تئوری اقیانوس آبی.

*: دانشیار گروه مدیریت آموزشی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول)

مقدمه

در سپهر پویای آموزش و پرورش معاصر، تحولات شتابان و پیچیدگی های فزاینده، ضرورتی انکارناپذیر برای رهبری اثربخش و نوآورانه را به منحصه ظهور می‌رساند. در این راستا، تئوری اقیانوس آبی^۲، به عنوان پارادایمی نوین در رهبری سازمانی، بستری مغتنم برای شناسایی ابعاد و مؤلفه های رهبری در مدارس فراهم می‌آورد. این تئوری که در اثر سترگ "استراتژی اقیانوس آبی"^۳ توسط چان کیم و رنه مابورگ (Kim & Mauborgne, 2014) معرفی گردید، سازمان‌ها را به خلق فضاهای نوظهور و بکر رهنمون ساخته و ایشان را از گرداب رقابت‌های فرساینده در بازارهای اشباع‌شده رهایی می‌بخشد، تا در افق‌های نوینی از رشد و تعالی گام نهند. جوهر تئوری اقیانوس آبی، بر این اصل استوار است که به جای دست و پا زدن در "اقیانوس قرمز" بازارهای موجود، سازمان‌ها باید در پی خلق "اقیانوس آبی" بازارهای نوین و بی‌رقیب باشند. (Kim & Mauborgne, 2014) این رویکرد، مدارس را قادر می‌سازد تا با شناسایی و توسعه‌ی شیوه‌های نوین رهبری، کیفیت آموزش و یادگیری را ارتقا بخشیده و در نهایت، به تعالی عملکرد کلی نظام آموزشی همت گمارند.

رهبری در مدارس^۴، به مثابه عاملی محوری در شکل‌دهی به فرهنگ سازمانی و ارتقای دستاوردهای تحصیلی دانش‌آموزان، همواره مورد تأکید بوده است. (Leithwood & Jantzi, 2006) رهبری اثربخش در مدارس، مستلزم توانایی ایجاد چشم‌اندازی مشترک، برانگیختن معلمان و دانش‌آموزان، و فراهم‌سازی بسترهای مساعد برای یادگیری است. (Day & Sammons, 2013) رهبران مدارس، با بهره‌گیری از تئوری اقیانوس آبی، می‌توانند به شناسایی و تعریف ابعاد و مؤلفه‌هایی همت گمارند که موجد محیط یادگیری نوآورانه و کارآمد خواهد بود. نظام‌های آموزشی معاصر، با چالش‌های متعددی از قبیل کاهش انگیزه دانش‌آموزان، فقدان نوآوری در شیوه‌های تدریس و محدودیت منابع مالی دست به گریبانند که ضرورت بهبود رهبری در مدارس را بیش از پیش نمایان می‌سازد. رهبری مؤثر در مدارس، به منزله کاتالیزوری در ارتقای کیفیت آموزشی و بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان عمل می‌کند. (Leithwood & Jantzi, 2006) با این حال، بسیاری از رهبران آموزشی کماکان به رویکردهای سنتی متکی هستند که غالباً در پاسخگویی به نیازهای پیچیده و متغیر نظام آموزشی ناکارآمدند. به کارگیری تئوری اقیانوس آبی، به عنوان رویکردی بدیع، رهبران مدارس را در گریز از فضای رقابتی کنونی و حرکت به سوی خلق بازارهای نوین و بی‌رقیب یاری می‌رساند. (Kim & Mauborgne, 2014) این رویکرد، با تأکید بر ارزش‌آفرینی و نوآوری، امکان شناسایی فرصت‌های جدید را فراهم آورده و به افزایش خلاقیت و مشارکت در محیط‌های آموزشی می‌انجامد. (Kejora et al., 2024) از این رو، ضروری است رهبران مدارس با غور در این استراتژی‌ها و پیاده‌سازی آنها، به نیازهای متنوع دانش‌آموزان پاسخ داده و کیفیت آموزشی را ارتقا بخشند.

اهمیت و ضرورت پژوهش در حوزه رهبری آموزشی مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی، با عنایت به چالش‌های روزافزون نظام‌های آموزشی در عرصه جهانی، به وضوح قابل لمس است. در عصر حاضر، نظام‌های آموزشی با مسائلی چون رقابت فزاینده، تحولات شگرف در فناوری و نیازهای متکثر دانش‌آموزان مواجهند (Leithwood & Jantzi, 2006). این چالش‌ها، لزوم بازنگری در شیوه‌ها و استراتژی‌های رهبری آموزشی را اجتناب‌ناپذیر ساخته است، تا

2. Blue Ocean

3. Blue Ocean Strategy

4. Leadership in schools

رهبران بتوانند به نحوی مؤثرتر به نیازهای در حال تحول دانش‌آموزان پاسخ داده و محیط‌های یادگیری مطلوب‌تری را ایجاد نمایند. تئوری اقیانوس آبی، به عنوان رویکردی نوآورانه، به رهبران آموزشی این مجال را می‌دهد که از تقلا در بازارهای اشباع‌شده دوری گزیده و به خلق ارزش‌های نو بپردازند. (Kim & Mauborgne, 2014) این رویکرد، نه تنها به ارتقای خلاقیت و نوآوری در فرآیندهای آموزشی کمک می‌کند، بلکه انگیزه و مشارکت دانش‌آموزان را نیز افزایش می‌دهد. (Kejora et al., 2024)

از سوی دیگر، با اذعان به این مهم که رهبری اثربخش، رکن رکین بهبود نتایج آموزشی است، پژوهش حاضر از اهمیتی شایان توجه برخوردار است. نتایج این تحقیق می‌تواند به عنوان منبعی ارزشمند برای رهبران مدارس و سیاست‌گذاران آموزشی، در طراحی و پیاده‌سازی استراتژی‌های اثربخش رهبری و نوآوری‌های آموزشی مورد استفاده قرار گیرد.

بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف واکاوی ابعاد و مولفه‌های رهبری مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی در مدارس، در صدد پاسخگویی به این پرسش بنیادین است که چگونه می‌توان با بهره‌گیری از این رویکرد نوین، به بهبود رهبری آموزشی و ارتقای کیفیت یادگیری و آموزش در مدارس نائل شد. این تحقیق، با ارائه چارچوبی نظری-عملی، راهنمایی برای رهبران آموزشی و سیاست‌گذاران در توسعه استراتژی‌های مؤثر رهبری در نظام‌های آموزشی خواهد بود و گامی مؤثر در راستای تعالی نظام تعلیم و تربیت کشور برخواهد داشت.

پیشینه پژوهش

تحقیقات متعددی بر نقش محوری رهبری تحول‌آفرین در محیط‌های آموزشی تاکید دارند. یافته‌ها حاکی از آن است که این سبک رهبری به طور چشمگیری به ارتقای کیفیت آموزشی و تحقق اهداف نوآورانه در مدارس کمک می‌کند. (Negussie & Hirgo, 2023) به طور خاص، نگوسی و هیرگو (۲۰۲۳) نشان دادند که رهبری تحول‌آفرین چگونه می‌تواند در پیاده‌سازی موفقیت‌آمیز سیاست‌های نوین آموزشی و دستیابی به اهداف تعیین‌شده، نقش تسهیل‌کننده ایفا کند.

عصر حاضر، با تحولات شگرف دیجیتالی، نیازمند رویکردی نوین به رهبری در عرصه آموزش است. کامارالدین، عباس و احمد (۲۰۲۴) در پژوهش خود، استانداردهای رهبری فناوری را برای رهبران آموزشی مورد واکاوی قرار دادند. نتایج این تحقیق، بر اهمیت توانمندسازی رهبران مدارس در راستای ادغام موثر فناوری در فرآیندهای آموزشی تاکید دارد، که به نوبه خود، منجر به ارتقای کیفیت آموزشی در عصر دیجیتال خواهد شد. لازم به ذکر است که تاثیر فناوری، محدود به ابزارهای آموزشی نبوده و نگرش‌ها و ادراکات رهبران مدارس را نیز در بر می‌گیرد. در همین راستا، حسنه و محمد یوسف (۲۰۲۴) به بررسی ادراکات و نگرش‌های مرتبط با رهبری دیجیتال در میان مدیران مدارس پرداختند. یافته‌های پژوهش ایشان نشان می‌دهد که درک صحیح و عمیق از فناوری و رهبری دیجیتال، تاثیر بسزایی در بهبود عملکرد کلی مدرسه دارد. "توانایی رهبری آموزشی در پرورش نوآوری‌های آموزشی، یک موضوع کلیدی در تحقیقات معاصر است. ژانگ (۲۰۲۳) نقش رهبری را در مدیریت آموزشی و چگونگی تقویت آن از طریق یادگیری و توسعه حرفه‌ای بررسی کرد. مقاله او تأکید داشت که توسعه رهبران توانمند، به نوآوری‌های آموزشی کمک می‌کند.

ژو (۲۰۲۳) بر تغییرات آموزشی در یک بستر دیجیتال متمرکز شد و تأثیر رهبری بر نوآوری های تدریس را بررسی کرد. این مطالعه نشان داد که رهبران آموزشی می توانند از فناوری های مدرن برای بهبود روش های تدریس استفاده کنند.

نیازهای گسترده تر جامعه نیز تقاضاها را بر رهبران آموزشی شکل می دهند. کوی (۲۰۲۳) رهبری آموزشی را در دانشگاه های چین بررسی کرد و تأکید داشت که تغییرات اجتماعی و نیازهای در حال تحول دانشجویان باید در استراتژی های رهبری برای پیشرفت جامعه در نظر گرفته شود. آمِت و کورنیا (۲۰۲۳) استراتژی های رهبری تحول آفرین را در مؤسسات آموزشی اسلامی بررسی کردند و پیشنهاد کردند که این استراتژی ها می توانند کیفیت منابع انسانی آموزشی را بهبود بخشند. علاوه بر این، ساتیا و محمد (۲۰۲۴) هم افزایی بین رهبری آموزشی و هوش مصنوعی را بررسی کردند و تأکید داشتند که این هم افزایی می تواند به حل چالش های بزرگ آموزشی کمک کند.

با توجه به تحولات روزافزون در نظام های آموزشی و نیاز به نوآوری در رهبری مدارس، این پژوهش به شناسایی ابعاد و مؤلفه های رهبری مبتنی بر نظریه اقیانوس آبی می پردازد. هدف از این مقاله، شناسایی ابعاد و مؤلفه های رهبری در مدارس با استفاده از نظریه اقیانوس آبی است. ما چالش ها و فرصت های موجود در این زمینه را بررسی کرده و یک مدل مناسب برای رهبری مبتنی بر این نظریه ارائه می دهیم. نتایج این مطالعه می تواند به عنوان راهنمایی برای رهبران آموزشی و سیاست گذاران در توسعه استراتژی های مؤثر رهبری در مدارس مورد استفاده قرار گیرد. هدف اصلی این مطالعه، ارائه یک مدل مناسب برای رهبری در مدارس است که بتواند به ایجاد یک فضای خلاق و نوآورانه کمک کند و به سمت تحقق اهداف آموزشی جدید حرکت کند.

مطابق با روش شناسی اشتراوس و کوربین در نظریه داده بنیاد، سؤالات پژوهشی این مطالعه برای شناسایی ابعاد و مؤلفه های رهبری در مدارس مبتنی بر نظریه اقیانوس آبی به شرح زیر طراحی شده است: اول، چه ابعاد و مؤلفه هایی از رهبری در مدارس می توانند به ایجاد یک فضای آموزشی پایدار و نوآورانه مبتنی بر نظریه اقیانوس آبی کمک کنند؟ دوم، چگونه می توان فرایند شناسایی و تحلیل این ابعاد را به گونه ای طراحی کرد که درک عمیق تری از نیازها و چالش های موجود در رهبری مدارس به دست آید؟ سوم، چه عواملی می توانند به عنوان تسهیل کننده یا مانع در پیاده سازی یک مدل رهبری مبتنی بر نظریه اقیانوس آبی در مدارس عمل کنند؟ چهارم، چگونه می توان از تجربیات و نظرات رهبران آموزشی و معلمان در توسعه این مدل رهبری برای دستیابی به یک مدل جامع و کاربردی استفاده کرد؟ و در نهایت، چه ارتباطی بین ابعاد شناسایی شده رهبری و نتایج آموزشی در مدارس وجود دارد و چگونه می توان این ارتباط را در مدل پیشنهادی در نظر گرفت؟ این سؤالات به گونه ای طراحی شده اند که از طریق جمع آوری و تحلیل داده ها به شناسایی الگوهای عملی و نظری در رهبری آموزشی کمک کنند و در نهایت به ارائه یک مدل مناسب و کارآمد برای رهبری در آموزش و پرورش منجر شوند.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش از یک رویکرد ترکیبی^۵ استفاده می کند که شامل دو بخش کیفی^۶ و کمی^۷ است. در بخش کیفی، از روش داده بنیاد ساختارمند^۸ با هدف شناسایی ابعاد و مولفه های رهبری در مدرسه مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی استفاده می شود. جامعه آماری در این بخش شامل رهبران آموزشی، معلمان آموزش و پرورش است. نمونه گیری هدفمند به صورت نظری انجام می شود و تا رسیدن به اشباع نظری ادامه خواهد یافت، که معمولاً شامل ۱۵ تا ۳۰ نفر از افراد با تجربه و تخصص در زمینه رهبری آموزشی خواهد بود. در بخش کمی، جامعه آماری شامل تمامی مدارس متوسطه شهر کرمانشاه است. برای نمونه گیری، از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای استفاده می شود و تعداد نمونه ها به صورت تصادفی انتخاب می شود تا نمایندگی مناسبی از جامعه آماری ارائه دهد. حجم نمونه در این بخش بر اساس فرمول کوکران و با در نظر گرفتن سطح اطمینان ۹۵ درصد و خطای ۵ درصد تعیین می شود که ۳۲۸ از معلمان بود. ابزار اندازه گیری در بخش کیفی شامل مصاحبه های نیمه ساختاریافته است که به منظور جمع آوری داده های عمیق و کیفی طراحی شده اند. این مصاحبه ها به شناسایی تجربیات، نظرات و دیدگاه های شرکت کنندگان در مورد ابعاد و مولفه های رهبری مدارس کمک می کند. در بخش کمی، از پرسشنامه های استاندارد و معتبر استفاده می شود که بر اساس مولفه های شناسایی شده در بخش کیفی طراحی می شوند. این پرسشنامه ها شامل مقیاس های لیکرت برای ارزیابی دیدگاه های معلمان درباره رهبری در مدارس هستند. برای تأمین روایی و پایایی ابزارهای کیفی، از روش های اعتبارسنجی شامل بررسی هم راستایی (تأیید همکاران) و بازنگری در مراحل مختلف تحلیل داده ها استفاده می شود. در بخش کمی، پایایی پرسشنامه ها با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه می شود و آستانه ۰/۷۰ برای پایایی مناسب در نظر گرفته می شود. همچنین، جهت تأمین روایی پرسشنامه، از تحلیل محتوای پیش آزمون و بررسی نظرات کارشناسان حوزه آموزش و پرورش بهره برداری خواهد شد. روش تجزیه و تحلیل داده ها در بخش کیفی شامل کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی بر اساس رویکرد اشتروس و کوربین است که منجر به شناسایی الگوها و مفاهیم کلیدی می شود. در بخش کمی، داده ها با استفاده از نرم افزارهای آماری مانند SPSS و AMOS تحلیل می شوند. تحلیل توصیفی و استنباطی شامل آزمون های همبستگی و رگرسیون برای بررسی روابط میان متغیرها و اثرات رهبری بر نتایج آموزشی انجام می شود. این پژوهش با استفاده از رویکرد ترکیبی و تحلیل های چندگانه، به شناسایی و ارائه مدلی جامع و کاربردی در زمینه رهبری آموزشی مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی کمک خواهد کرد. یافته های این پژوهش به تفکیک بر اساس سؤالات پژوهشی ارائه می شوند. برای هر سؤال، نتایج حاصل از تحلیل داده های کیفی و کمی به طور جداگانه بررسی می شود و جداول مربوطه در این بخش گنجانده می شود.

^۵ Hybrid approach

^۶ Qualitative

^۷ Quantitative

^۸ Structured Grand Theory Method

یافته ها

۱. ابعاد و مولفه های کلیدی رهبری در مدرسه مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی

براساس تحلیل داده های کیفی، ابعاد و مولفه های کلیدی رهبری شناسایی شده به شرح زیر است:

جدول شماره ۱- ابعاد و مولفه های کلیدی رهبری در مدرسه مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی

ردیف	ابعاد	مولفه ها
۱	نوآوری	خلاقیت، تفکر انتقادی، پذیرش تغییر
۲	مشارکت	هم افزایی، ارتباط مؤثر، شفافیت
۳	ارزش آفرینی	ایجاد فرصت های یادگیری، توسعه مهارت های دانش آموزان
۴	رهبری تحول گرا	انگیزش، الهام بخشی، توانمندسازی معلمان
۵	فناوری	استفاده از ابزارهای دیجیتال، به کارگیری منابع آنلاین

این یافته ها با استفاده از کدگذاری باز، محوری و انتخابی به دست آمده است و نشان دهنده توجه و تمرکز رهبران آموزشی بر ابعاد مختلف رهبری در فرآیند نوآوری و بهبود آموزشی است.

۲. ویژگی ها و مهارت های ضروری برای رهبران مدارس

نتایج حاصل از پرسشنامه های کمی نشان می دهد که ویژگی ها و مهارت های زیر به عنوان ضروری ترین موارد برای رهبران مدارس شناسایی شده اند:

جدول شماره ۲- ویژگی ها و مهارت های ضروری برای رهبران مدارس مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی

ویژگی ها	میانگین (M)	انحراف معیار (SD)
تفکر استراتژیک	۴.۳۰	۰.۷۵
مهارت های ارتباطی	۴.۲۵	۰.۸۰

شناسایی ابعاد و مولفه های رهبری در مدرسه مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی

توانمند سازی معلمان	۴.۱۰	۰.۷۰
خلاقیت و نوآوری	۴.۲۰	۰.۸۵
مدیریت تغییر	۴.۱۵	۰.۶۵

میانگین بالای این ویژگی ها نشان دهنده اهمیت آن ها در موفقیت رهبری آموزشی است و نیاز به توجه ویژه به توسعه این مهارت ها در برنامه های آموزشی وجود دارد.

۳. عوامل تسهیل کننده و موانع در پیاده سازی مدل رهبری

براساس تحلیل داده های کیفی و کمی، عوامل تسهیل کننده و موانع به شرح زیر شناسایی شده اند:

جدول شماره ۳- عوامل تسهیل کننده و موانع در پیاده سازی مدل رهبری مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی

نوع عامل	عامل	درصد تأثیر (کیفی)	میانگین (کمی)	انحراف معیار (کمی)
تسهیل کننده	حمایت مدیریتی	۰.۸۰	۴.۵۰	۰.۶۰
تسهیل کننده	فرهنگ سازمانی مثبت	۰.۸۰	۴.۴۰	۰.۷۰
مانع	مقاومت در برابر تغییر	۰.۷۵	۳.۸۰	۰.۹۰
مانع	کمبود منابع مالی	۰.۷۰	۳.۵۰	۰.۸۵

این یافته ها نشان دهنده آن است که حمایت مدیریتی و فرهنگ سازمانی مثبت از مهم ترین عوامل تسهیل کننده در اجرای مدل رهبری هستند، در حالی که مقاومت در برابر تغییر و کمبود منابع مالی از موانع اصلی به شمار می روند.

۴. ارتباط میان ابعاد رهبری و نتایج آموزشی

تحلیل همبستگی نشان می دهد که بین ابعاد رهبری شناسایی شده و نتایج آموزشی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. جدول زیر نتایج تحلیل همبستگی را نشان می دهد:

جدول شماره ۴- ارتباط میان ابعاد رهبری و نتایج آموزشی مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی

ابعاد رهبری	همبستگی با نتایج آموزشی (r)	سطح معنی داری (p)
نوآوری	۰.۶۵	۰.۰۰۱
مشارکت	۰.۷۰	۰.۰۰۰
ارزش آفرینی	۰.۶۸	۰.۰۰۰
رهبری تحول گرا	۰.۷۲	۰.۰۰۰
فناوری	۰.۶۴	۰.۰۰۲

نتایج نشان می‌دهد که رهبری تحول گرا و مشارکت بیشترین همبستگی را با نتایج آموزشی دارند و این موضوع می‌تواند به عنوان مبنایی برای توسعه مدل رهبری در مدارس مورد استفاده قرار گیرد.

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های این پژوهش به وضوح نشان‌دهنده اهمیت ابعاد مختلف رهبری در ایجاد یک محیط آموزشی نوآورانه و مؤثر است. همچنین، تأکید بر ویژگی‌های کلیدی مورد نیاز برای رهبران آموزشی و شناسایی عوامل تسهیل‌کننده و موانع در پیاده‌سازی مدل‌های رهبری، به‌ویژه در زمینه تغییرات آموزشی و بهبود نتایج آموزشی، از اهمیت بالایی برخوردار است. پژوهش حاضر با هدف بررسی ابعاد و مؤلفه‌های کلیدی رهبری آموزشی مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی در راستای نوآوری و بهبود کیفیت آموزشی انجام شد. نتایج این تحقیق نشان‌دهنده اهمیت رهبری تحول گرا، مشارکت مؤثر و ایجاد فرهنگ سازمانی مثبت در مدارس به عنوان عوامل کلیدی در ارتقاء کیفیت آموزشی است. این یافته‌ها با نتایج تحقیقات پیشین هم‌راستا بوده و بر اهمیت رهبری مؤثر در فرآیندهای آموزشی تأکید می‌کند.

۱. ابعاد رهبری و نوآوری آموزشی

تحقیق نشان داد که رهبری تحول گرا به عنوان یکی از ابعاد کلیدی رهبری در مدارس، تأثیر قابل توجهی بر نوآوری آموزشی دارد. این یافته با مطالعات پیشین، به‌ویژه تحقیقاتی که بر نقش رهبری تحول گرا در ایجاد انگیزه و الهام‌بخشی در کارکنان تأکید می‌کنند، مطابقت دارد. به عنوان مثال، Fahyed et al. (2024) در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر رهبری تحول گرا بر نوآوری آموزشی پرداخته و نشان داده‌اند که چنین رهبری می‌تواند به ارتقاء روحیه همکاری و ابتکار در میان معلمان و دانش‌آموزان منجر شود.

۲. مشارکت و ارتباطات مؤثر

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که ایجاد کانال‌های ارتباطی مؤثر و مشارکت فعال بین معلمان و مدیران، از عوامل مؤثر در بهبود عملکرد و کیفیت آموزشی است. این موضوع با نتایج تحقیقات Humayun و Maqbool (2023) که بر اهمیت رهبری استراتژیک در هدایت نوآوری‌ها در سیستم‌های آموزشی تأکید دارند، همخوانی دارد. بنابراین، باید توجه خاصی به توسعه مهارت‌های ارتباطی و همکاری در برنامه‌های آموزشی و رهبری معطوف شود.

۳. فرهنگ سازمانی و مقاومت در برابر تغییر

از دیگر یافته های مهم این تحقیق، نقش فرهنگ سازمانی مثبت در تسهیل فرآیندهای تغییر و نوآوری در مدارس است. نتایج نشان می دهد که وجود یک فرهنگ سازمانی حمایتی می تواند به کاهش مقاومت در برابر تغییرات کمک کند. این یافته با تحقیقات Keshmiri و Heidari (2022) که بر اهمیت فرهنگ سازمانی در موفقیت مدیریت آموزشی تأکید دارند، هم راستا است.

۴. عوامل تسهیل کننده و موانع

تحلیل داده ها نشان دهنده آن است که حمایت مدیریتی و منابع مالی کافی از جمله عوامل تسهیل کننده در پیاده سازی مدل های رهبری نوآورانه هستند. این موضوع به ویژه در عصر دیجیتال و تغییرات سریع تکنولوژیک اهمیت بیشتری پیدا می کند. در مقابل، مقاومت در برابر تغییر و کمبود منابع مالی به عنوان موانع جدی در مسیر نوآوری شناسایی شدند. این نتایج با یافته های Nadeak و Wiryadinata (2024) در مورد تأثیر فرهنگ محلی بر رهبری آموزشی نیز همخوانی دارد و نشان دهنده اهمیت همسویی بین ارزش های محلی و استراتژی های آموزشی است.

این پژوهش به روشنی نشان می دهد که رهبری آموزشی مؤثر و مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی می تواند به عنوان یک عامل کلیدی در بهبود کیفیت آموزشی و نوآوری در مدارس عمل کند. ابعاد مختلف رهبری، از جمله رهبری تحول گرا و مشارکت، باید در فرآیندهای آموزشی مدنظر قرار گیرند تا محیطی نوآورانه و حمایتی برای یادگیری ایجاد شود. همچنین، توجه به فرهنگ سازمانی و فراهم کردن منابع لازم، به ویژه در دوران تغییرات سریع، می تواند به تسهیل فرآیندهای آموزشی و مقابله با چالش های موجود کمک کند. پیشنهاد می شود که پژوهش های آینده به بررسی بیشتر نقش فناوری های جدید در رهبری آموزشی و تأثیر آن ها بر بهبود نتایج آموزشی بپردازند. همچنین، بررسی تطبیقی بین المللی می تواند به شناسایی بهترین شیوه ها و استراتژی های رهبری آموزشی کمک کند. در نهایت، این پژوهش می تواند مبنای مناسبی برای توسعه برنامه های آموزشی و رهبری در آینده باشد و به بهبود کیفیت آموزش در مدارس کمک کند.

این پژوهش با وجود دستاوردهای قابل توجه، محدودیت هایی نیز دارد که باید در نظر گرفته شوند. یکی از مهم ترین محدودیت ها، اندازه و تنوع نمونه مورد استفاده است. اگرچه تلاش شد تا از نمونه ای متنوع شامل معلمان و مدیران از مدارس مختلف استفاده شود، اما ممکن است نتایج به دست آمده به طور کامل نمایانگر تمامی جنبه های رهبری آموزشی در همه سطوح و زمینه ها نباشد. علاوه بر این، روش تحقیق مورد استفاده عمدتاً کیفی بود و ممکن است به برخی از سوگیری ها و تفسیرهای شخصی منجر شود. برای بهبود اعتبار نتایج، انجام تحقیقات کمی با استفاده از ابزارهای اندازه گیری معتبر و قابل اعتماد می تواند مفید باشد. همچنین، زمان و منابع محدود در این تحقیق باعث شد که برخی از ابعاد رهبری آموزشی به طور عمیق تری مورد بررسی قرار نگیرند. به ویژه، تأثیرات بلندمدت تغییرات رهبری بر کیفیت آموزشی و فرهنگ سازمانی نیاز به بررسی بیشتری دارد. در نهایت، شرایط خاص و منحصر به فرد هر مدرسه و منطقه ممکن است تأثیرات متفاوتی بر نتایج پژوهش داشته باشد که این نیز باید در مطالعات آینده مورد توجه قرار گیرد.

پیشنهادهای

برای شناسایی ابعاد و مولفه های رهبری در مدرسه مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی ، پیشنهاد می شود که مدیران و رهبران آموزشی به طراحی و اجرای استراتژی های نوآورانه و متمایز بپردازند که به ایجاد ارزش های جدید در نظام آموزشی کمک کند. این استراتژی ها باید بر روی شناسایی نیازهای غیرقابل مشاهده و نادیده گرفته شده دانش آموزان و جامعه متمرکز شوند تا فضایی را برای نوآوری و خلاقیت فراهم آورند. توجه به ایجاد فرهنگ سازمانی با محوریت همکاری و مشارکت نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. رهبران باید فضایی را فراهم کنند که در آن اعضای کادر آموزشی و دانش آموزان بتوانند به راحتی ایده ها و نگرش های خود را به اشتراک بگذارند و در فرآیند تصمیم گیری مشارکت کنند. این امر می تواند به شناسایی چالش ها و فرصت های جدید در زمینه آموزش و یادگیری کمک کند. علاوه بر این، توسعه مهارت های رهبری در میان معلمان و کارکنان مدرسه باید در اولویت قرار گیرد. برگزاری کارگاه ها و دوره های آموزشی برای تقویت مهارت های رهبری و مدیریتی می تواند به ایجاد رهبران مؤثر و توانمند در مدارس کمک کند که قادر به هدایت تیم های آموزشی به سمت نوآوری و بهبود کیفیت آموزش باشند. استفاده از فناوری های نوین در فرآیند آموزش و یادگیری نیز می تواند به ایجاد یک مدل رهبری مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی کمک کند. رهبران آموزشی باید به دنبال ادغام فناوری های آموزشی و سیستم های دیجیتال در برنامه های درسی خود باشند تا بتوانند روش های نوینی برای یادگیری و آموزش ارائه دهند که باعث جلب توجه و انگیزه بیشتر دانش آموزان شود. در نهایت، پیشنهاد می شود که پژوهش های آینده به بررسی تأثیرات مدل های رهبری مبتنی بر تئوری اقیانوس آبی بر کیفیت آموزشی و موفقیت دانش آموزان بپردازند و بهترین شیوه ها را برای پیاده سازی این مدل ها در مدارس شناسایی کنند. این رویکرد می تواند به ایجاد محیط های آموزشی نوآورانه و پایدار کمک کند.

- Amjad, M., Rafique, M. Z., Khan, M. A., Khan, A., & Bokhari, S. F. (2022). Blue Ocean 4.0 for sustainability – harnessing Blue Ocean Strategy through Industry 4.0.
- Banisi, P. (2024). Providing Work Engagement Model based on the Blue Ocean Strategy and Organizational Resilience with the Mediation of Job Self-Efficacy in Non-Government School Managers.
- Chen, M., Huang, X., & Zhao, L. (2023). The Role of Technology in Educational Leadership: Enhancing Learning Outcomes.
- Gao, F., & Liu, Y. (2023). Participatory Leadership in Schools: Building a Sustainable Learning Culture.
- Hardika, M., Widiaty, I., & Jubaedah, Y. (2024). Content Analysis of Ocean
- Kim, W. C., & Mauborgne, R. (2014). *Blue Ocean Strategy*. Harvard Business Review Press.
- Leithwood, K., & Jantzi, D. (2006). Transformational leadership effects on student engagement with school. *Education Administration Quarterly*, 42(3), 387-423.
- Day, C., & Sammons, P. (2013). *Successful School Leadership: Linking With Learning and Achievement*. Open University Press.
- Kim, W. C., & Mauborgne, R. (2014). *Blue Ocean Strategy*. Harvard Business Review Press.
- Leithwood, K., & Jantzi, D. (2006). Transformational leadership effects on student engagement with school. *Education Administration Quarterly*, 42(3), 387-423.
- Kejora, M. T. B., Nurdin, D., & Prihatin, E. (2024). Blue Ocean Strategy: Review of Applications at Nature Elementary School Purwakarta.
- Banisi, P. (2024). Providing Work Engagement Model based on the Blue Ocean Strategy and Organizational Resilience with the Mediation of Job Self-Efficacy in Non-Government School Managers.

- Kim, W. C., & Mauborgne, R. (2014). *Blue Ocean Strategy*. Harvard Business Review Press.
- Leithwood, K., & Jantzi, D. (2006). Transformational leadership effects on student engagement with school. *Education Administration Quarterly*, 42(3), 387-423.
- Kejora, M. T. B., Nurdin, D., & Prihatin, E. (2024). Blue Ocean Strategy: Review of Applications at Nature Elementary School Purwakarta.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2014). Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). Research Methods in Education. New York: Routledge.
- Amet, A., & Kurnia, D. (2023). Transformational Leadership in Increasing the Quality of Educational Human Resources.
- Cui, X. (2023). Educational Leadership at Chinese Universities: Exploring New Perspectives from Postmodernism and Maslow's Hierarchy of Needs.
- Gao, F., & Liu, Y. (2023). Participatory Leadership in Schools: Building a Sustainable Learning Culture.
- Hasanah, E., & Mohd Yusoff, M. Z. (2024). Unlocking the Digital Realm: Exploring Perceptions and Practices in Educational Leadership.
- Kamaruddin, N., & Abbas@Ahmad, L. N. (2024). Implementing Technology Leadership Competency Standards for School Leaders: Enhancing Educational Quality in the Digital Age.
- Negussie, D., & Hirgo, J. B. (2023). Impact of Transformational Leadership on the Achievement of Objectives in the Implementation of New Educational Policies: A Literature Review.
- Satya, R., & Mohammed, L. A. (2024). Interdisciplinary Insights: The Convergence of AI and Educational Leadership.

- Zhang, J. (2023). Leadership Development in Educational Management: Successful Cases and Best Practices.
- Zhou, P. (2023). Exploration of Teaching Reform Innovation under the Background of Education Informatization.
- Kim, W. C., & Mauborgne, R. (2014). *Blue Ocean Strategy*. Harvard Business Review Press.
- Leithwood, K., & Jantzi, D. (2006). Transformational leadership effects on student engagement with school. *Education Administration Quarterly*, 42(3), 387-423.
- Kejora, M. T. B., Nurdin, D., & Prihatin, E. (2024). Blue Ocean Strategy: Review of Applications at Nature Elementary School Purwakarta.

Identifying the dimensions and components of leadership in schools based on the blue ocean theory

Abstract

This study, grounded in the Blue Ocean Strategy framework, explores the dimensions and components of effective leadership in elementary schools in Kermanshah, Iran. By prioritizing the creation of novel value propositions and fostering unparalleled demand, the Blue Ocean Strategy offers a robust framework for investigating innovative leadership practices within educational settings. The research methodology employed is mixed-methods (qualitative-quantitative), utilizing a sequential exploratory design. In the qualitative phase, a grounded theory approach, following the Strauss and Corbin paradigm, was adopted. Semi-structured interviews with principals and teachers, alongside document analysis, were used to identify key leadership dimensions. Purposive sampling was implemented until theoretical saturation was achieved. Data analysis in this phase involved coding (open, axial, and selective) using MAXQDA software. In the quantitative phase, a researcher-developed questionnaire (with established validity and reliability) employing a five-point Likert scale was administered to teachers via simple random sampling. The questionnaire's face and content validity were confirmed by experts, and its reliability was assessed and verified using Cronbach's alpha. Quantitative data were analyzed using SPSS, employing descriptive and inferential statistics (including analysis of variance and regression). Five key leadership dimensions were identified: Innovation (encompassing creativity and critical thinking), Participation (emphasizing synergy and collaboration), Value Creation (generating added value for students and the community), Transformational Leadership (stressing inspiration and empowerment), and Technology Application (effective use of digital tools). Regression analysis revealed that these leadership dimensions significantly predict educational outcomes. An examination of facilitating factors and barriers indicated that management support and a positive organizational culture act as facilitators, while resistance to change and financial resource constraints serve as primary barriers to implementing a Blue Ocean Strategy-based leadership model. These findings offer a valuable foundation for developing innovative leadership models in schools and designing specialized training programs to empower school leaders. Correlation analysis demonstrated a positive and significant relationship between Blue Ocean Strategy-based leadership dimensions and educational outcomes, with transformational leadership and participation exhibiting the strongest correlations. These findings provide a basis for developing a leadership model based on the Blue Ocean Theory in schools and emphasize the importance of considering different leadership dimensions in the process of innovation and educational improvement. Additionally, it is recommended that training programs for developing Blue Ocean Strategy-based leadership skills be designed with a focus on facilitators and barriers.

Keywords: Educational Leadership, Innovation, Transformational Leadership, Participation, Blue Ocean Theory.